

22
БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕКА.

Брой II.

ЖИВОТЪ, ДѢЯНИЯ, ИСПОВѢДАНИЕ И КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ

ЗА

ЧУДЕСАТА НА СВ. ОТЕЦЪ НАШЪ КЛИМЕНТЪ,
БЪЛГАРСКИЙ АРХИЕПИСКОПЪ.

Списано отъ светѣйшаго и прѣславнаго архиепископа на първа Юстиниана и на цѣла България,
господина Теофилакта, който бѣше и магистъръ на риторитѣ въ Константинополъ.

Прѣвелъ отъ гърчки езикъ Д. Матовъ.

Подъ редакцията на М. Дринова.

ИЗДАВА

БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО
ВЪ СРЪДЕЦЪ.

СРЪДЕЦЪ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1885.

Прѣдисловіе отъ редактора на прѣвода.

Пространното гърчко житиѣ на св. Климентъ е най-важний паметникъ за дѣятелността на тоя знаменитъ български просвѣтителъ. Въ него се срѣщатъ любопитни извѣстия и за другитѣ главни ученици и сътрудници на словѣнскитѣ първоучителѣ; па и за дѣятелността на св. св. Кирилъ и Методий се разказва такожде доста подробно въ първитѣ петъ-шестъ глави на тоя паметникъ.

Кога и отъ кого е написано пространното Климентово житие? За тоя въпросъ се мисли различно. Едни (Миклошичъ) казватъ, че оно е написано въ 10 вѣкъ отъ нѣкой си Климентовъ ученикъ Българинъ; други (Шафарикъ, Бодянски и пр.) мислятъ, че то наистина е написано въ 10 вѣкъ, но е било написано тогава по словѣнски езикъ, а Охридский архиепископъ Теофилактъ (1084—1107) го е прѣвелъ на гърчки и при това го е измѣнилъ, допълнилъ и украсилъ риторически; трети (Вороновъ) не се съмнѣватъ, че архиепископъ Теофилактъ е съчинилъ всичкото това житие, както е и казано въ заглавието му, и че при това онъ се е ползувалъ, види се, отъ нѣкакви си стари паметници, които не сж се завардили. Има и такъви учени, които мислятъ, че пространното Климентово житие не е съчинено нито въ 10-я вѣкъ, нито пакъ отъ Теофилакта, а е списано по-послѣ, не по-рано отъ края на 12-я вѣкъ, отъ когато Охридскитѣ архиепископи сж захванжли да се титулуватъ и съ името на първа Юстиниана; — на такъво мнѣние е и профессоръ Голубински. Кое отъ тия мнѣния е по-вѣрно, това за сега още не може да се каже. Но както и да е, нѣма съмнѣние, че съчинителтъ на пространното Климентово житие е ималъ въ рѣцѣтъ си нѣкакви много стари и достовѣрни паметници, намъ сега непознати: въ него се срѣщатъ доста много такъви извѣстия, каквито намѣрваме въ другитѣ сказания за свв. словѣнски първоучи-

телье и нѣхнитѣ ученици, — нѣкои отъ тия извѣстия се потвѣрдяватъ съ други твѣрдѣ авторитетни документи. На примѣръ:

а) Въ 7-ма глава на това житие се говори, че Нѣмский епископъ Вихингъ правилъ голѣми пакости Методию, та послѣдний се принудилъ да го прокълне и проч. Такъви извѣстия ние не намѣрваме нито въ така нарѣченото Паннонско житие, нито пакъ въ другитѣ познати намъ сега словѣнски сказанія за св. Методия, — но тѣ напълно се потвѣрдяватъ отъ двѣ папски писма, писани по тая работа въ 881 г. (отъ папа Иоаннъ VIII) и въ 885 г. (отъ папа Стефанъ V).

б) Въ седма и въ слѣднитѣ глави на Климентовото житие се разказва за гоненията, които били повдигнѣти слѣдъ Методиевата смъртъ противъ ученицитѣ му въ Моравия. Тия извѣстия, за които не споменуватъ другитѣ сказанія, сега напълно се потвѣрдихъ съ една новонайдена инструкция, написана отъ папа Стефанъ V на 887 г., сирѣчь двѣ години слѣдъ Методиевата смъртъ.

в) У насъ се намѣрва едно славословие на свв. Кирилъ, Методий, Климентъ, Гораздъ, Савва и Наумъ, славословие, което, по рѣшение на познатия Търновски Съборъ, е било съставено на 1211 г., за да се чете въ българскитѣ съборни църкви въ първата недѣля прѣзъ великитѣ пости. Въ това славословие се намѣрватъ нѣкои показанія, които очевидно сж вземени изъ нѣкои много стари и непознати сега паметници, а пакъ се посрѣщатъ съ нѣкои отъ извѣстията на пространното Климентово житие. Тие примѣри сж доста, мислимъ, за да покажѣтъ, че пространното Климентово житие е любопитенъ паметникъ, макаръ че въ него по нѣкога се срѣщатъ и съмнителни по истинността си извѣстия.

Единъ откъслекъ отъ това житие е издаденъ още на 1665 г. отъ познатия тогавашенъ гърчки писателъ Левъ Аллаций, който го е намѣрилъ въ Римъ, въ Ватиканската библиотека. Но цѣло оно първъ пѣтъ е издадено въ 1741 година въ Москополь. Втори пѣтъ оно е напечатано въ Виена на 1802 отъ единъ *македонски* иеромонахъ, Амвросий Памперей, по единъ прѣписъ, който се намѣрва въ мѣнастиря на св. Наумъ, край Охридското езеро. По сѣщия

прѣписъ това житие е обнародвалъ и профессоръ Миклошичъ на 1847 г. Слѣдъ това оно е издавано 2—3 пѣти. Едно отъ най-добритѣ издания се счита изданието, което е направилъ Московскій университетъ на 1865 г., когато е празнувалъ стогодишния си юбилей. При това издание е приложенъ и руски прѣводъ, направенъ отъ тогавашния профессоръ на грѣчкия езикъ въ рѣченния университетъ, А. И. Меншиковъ. Пространното Климентово житие е вече прѣвождано веднѣжъ и на български езикъ, по Дебърското нарѣчие. Тоя прѣводъ, който е направенъ отъ покойния епископъ Партений (Зографскій), има нѣкои достоинства и добри страни, но, за жалость, въ него сж пропуснати доста много любопитни мѣста, а пакъ нѣкои сж прѣведени криво. Освѣнъ това, Партениевий прѣводъ е напечатанъ въ „Българскитѣ Книжици“ (за 1858 г.), които сега вече сж станѣли голѣма библиографическа рѣдкостъ.

Излишно е да казваме, че намѣрението на г. Матова да направи пълнъ и вѣренъ български прѣводъ отъ тоя паметникъ и да го издаде въ особна книжка заслужва всѣка похвала. Г. Матовъ е направилъ прѣвода си по изданието на Московскія университетъ, като е вземалъ въ внимание и руския прѣводъ на профессора Меншикова. Той особно се е грижилъ за да се държи, до колкото е възможно, по-близу до грѣчкия оригиналъ, както и трѣбва да се прѣвождатъ такѣви паметници. Отъ къмъ тая страна неговий прѣводъ, до колкото ние разбираме, въ нѣкои мѣста е излѣзълъ по-добъръ отъ прѣвода на проф. Меншикова.

Грѣчкий оригиналъ е написанъ съ единъ църковно-ораторски езикъ, напѣстренъ съ много риторически украшения и много изрѣчения, вземени отъ священното писание и отъ други църковно-богослужебни книги. Отъ само себе се разбира, че вѣрното прѣвождане е много мжчна и тежка работа. Могж да кажж, обаче, че г. Матовъ доста сполучливо е сподвилъ на тия мжчнотии. Нѣкои отъ текстоветѣ изъ Священното Писание той е намѣрилъ за добро да прѣведе така, както се тѣ намѣрватъ въ сегашния текстъ на църковнитѣ ни книги и Св. Писание.

Харковъ, мартъ 1885 г.

М. Дриновъ.

Животъ, дѣяния, исповѣданіе и кратко изложение за чудесата на св. отецъ нашъ Климентъ, българскій архиепископъ.

I. Прїидіте, чада, послѣшайте мене¹⁾, прїидіте, ѹслїшите, и повѣмъ вамъ, вси боѹщїисѹ Бѹга,²⁾ їако да познѹетъ родъ їнъ скїнове родѹщїисѹ³⁾, и людіе зїждемїи да восхвалѹтъ Гѹпода⁴⁾.

Така е казалъ Давидъ, а наедно съ него и ние сега (казваме). И наистина, Божието величїе трѣбва да се възвѣщава всѣкога и прѣдъ всѣкиго: и не, че оно има потреба отъ такъво възвѣщаванїе; защото, колкото и да възвѣщаваме и приказваме за него, все ще да останѹтъ безъ четъ работи неизсказани, но за това, че и най-безгрижнитѣ и задрѣмали за добри работи люде се сепватъ нѣкакъ си, като имъ се проповѣдва величїето на Божиитѣ чудеса.

Мнозина мислѹтъ, че нашето врѣме въ нѣкои нѣща е ударило назадъ спрѣмо пѹ-старитѣ врѣмена; пѹ-прѣжнитѣ врѣмена ужъ и съ чудеса сѹ се просвѣтлявали, па сѹ се украсявали и съ живота на нѣкои мжжѣе, които сѹ живѣли въ тѣло, но сѹ били като безтѣлесни; а пакъ на нашето поколение ужъ не било дадено нищо такъво отъ Бога, та че, за жалость, оно ужъ и не било способно за благочестивъ животъ, като че ли сегашната природа не възприемвала такъво нѣщо. Злѣ и твѣрдѣ прѣкалено разсѹждатъ тїе мислителѣе, защото разумътъ на природата си е все сѹщїй, и Господъ си е оставилъ и въ наше врѣме много мжжѣе, които, безъ да прѣкланятъ колѣно прѣдъ нѣкою земна тварь⁵⁾, за слава на небеснїя ни Отецъ, сѹ просвѣтнѹли съ свѣтлината на живота си, като сѹ станѹли съ своето жизнено слово свѣтилници на свѣта.

¹⁾ Псал. XXIII, 12.

²⁾ Псал. LXV, 16.

³⁾ Псал. LXXVII, 6.

⁴⁾ Псал. CI, 19.

⁵⁾ 3. Цар. XIX, 18.

Така и Българската земя въ послѣднитѣ врѣмена просвѣтихъ блажени отци и учителие, които блѣстехъ съ учението си и се явихъ угодни прѣдъ Бога съ живота и словото си. Азъ пламенно желяхъ да опишъ нихния животъ, но това много надминува силата на моето слово. Мисля обаче, че и малко нѣщо ако кажъ за това, то все ще засвидѣтелствувамъ чловѣколюбието и благодѣта на Бога, който е съ насъ сега и, споредъ зарока си, ще прѣбжжда во всѣ дни, до скончаніа вѣка¹⁾, та че ще го кажъ на цѣлия свѣтъ, че не се е полишила природата ни, но сж се изопачили нашитѣ наклонности.

II. Но кои сж тие отци? Ще пожелаете, може би, да се научите. (Тѣ сж:) Методий, който украси Паннонската архиепископия, като станъ архиепископъ Моравски и Кириллъ, който бѣше великъ по външното, а още по-великъ по вътрѣшното си любомѣдріе, та проумѣваше природата на нѣщата, а най-вече постигаше Единосжщния, отъ Когото всичко изъ небитие приело е битие. Они чрѣзъ чистия си животъ, като бѣхъ приели въ себе си Бога и като се трудехъ, страха ради пріѣтаго во чрѣвѣ, родити дѣхъ спасеніа,²⁾ достойно залѣгахъ за учителното слово, което се прѣдаваше по грѣчкия езикъ, — и мнозина привлече силата на такъва една мѣдростъ.

Но, тъй като словѣнскій родъ, сирѣчь Българскій, не разбираше написанитѣ по грѣчкия езикъ писания, то тие свети мжжѣе гледахъ на това, като на една прѣголѣма злочестина. Нерастушна скърбъ ги бѣше обзела за това, гдѣто свѣтилникътъ на писанията не е запаленъ въ потъмнѣлата Българска страна: тѣ жалѣхъ, тжжехъ и достигвахъ до отчайвание. И какво (най-сетнѣ) чинхтъ они?

Повръщатъ погледитѣ си къмъ утѣшителя, отъ когото първъ даръ сж езицитѣ и помощта на словото, и молятъ го да имъ помогне, за да изнамѣржтъ писмена, пригодни за мжчнотиитѣ на българскія езикъ, и да могжтъ прѣвѣ Божественното писание по гласа на овой народъ. И наистина, като се прѣдадохъ на строгъ постъ, безпрѣстанна молитва, умаломощаваніе тѣлесно и съкрушаваніе душевно,

¹⁾ Матѣ. XXVIII, 20.

²⁾ Исаия XXVI, 18.

они достигатъ желанието си; защото, казано е, „близъ Господь всѣмъ призывающимъ его во истинѣ¹⁾ и еще глаголющу ти, речетъ: се придохъ;²⁾ Богъ приближайся азъ есмь, а не Богъ издалеча“.³⁾

Така и они (отъ своя страна) усѣтихъ благодатъта на светия Духъ, ꙗко ѿтро-готѡво,⁴⁾ и свѣтъ възсіа праведнику;⁵⁾ и произлѣзлата отъ това радость разсѣя прѣдишната нихна тѣга. И така, като се сдобихъ съ вожделѣнния даръ, тѣ изнамѣрихъ словѣнскитѣ писмена и прѣведохъ боговдѣхновеннитѣ писания отъ грѣчкия езикъ на българския, та че и залѣгнѣхъ да прѣдадѣтъ на най-усърднитѣ отъ своитѣ ученици божественното учение. И не малцина пихъ отъ нихния учителски изворъ; изъ мѣжду тѣхъ най-отборни и главатарѣе на четата бѣхъ: Гораздъ, Климентъ, Наумъ, Ангеларъ и Савва.

III. Знаещи, че и Павелъ е съобщавалъ на апостолитѣ за своето благовѣствуване,⁶⁾ они трѣгватъ за въ Римъ, за да покажѣтъ на блажения Папа труда си, сирѣчь прѣвода на Писанията. Въ това тѣ много сполучихъ, и не напусто се потрудихъ. Адрианъ, който блѣщеше тогава на апостолския прѣстолъ, като се научи за нихното приближаванье, възрадва се съ голѣма радость. Тие светци още отъ далечъ го бѣхъ поразили съ гърма на славата си, та онъ бѣше жеденъ да види и сиянието на поселената въ тѣхъ благодатъ. Той испитваше спрѣмо тие божественни мжжѣе същото чувство, каквото Моисей спрѣмо Бога, когато желаше и лицето (Божие) да му се яви, и самъ да може го видѣ разумно.⁷⁾ Адрианъ не можѣ да се стѣрпи, но, като събра вситѣ свещенници и архиереи, които се бѣхъ улучили тамъ, излѣзе да посрѣщне светиитѣ; при това отпрѣдѣ му носехъ кръстно знамение и запалени свѣтилници, блѣсъкътъ на които знаменуваше блѣсъка на (Адриановата) радость, а наедно съ това, можемъ рѣ, и блѣсъка на го-

1) Псал. CXLIV, 18.

2) Исход. LVIII, 9.

3) Иерем. XXIII, 23.

4) Иерем. VI, 3.

5) Псал. XCVI, 11.

6) Галат. II, 2.

7) Исх. XXXIII, 23 и 12.

стъето, които за да прослави, сла́вимий во свѣтѣхъ своѣхъ Господь благоизволи да извърши много чудеса, при влизанieto имъ (въ Римъ). А когато биде показано на Папата дѣлото имъ и той видѣ прѣвода на писанието по горѣпоменжтия езикъ, прѣвода, който бѣше като едно апостолско произведение, то онъ не знаеше, какво да стори отъ радость, — ублажаваше мжжѣтъ, наричаше ги съ всеѣкакви имена: отци, чеда возделѣнни, радость своя, вѣнецъ на вѣрата, диадема на църковната слава и красота. А сетнѣ какво прави онъ? — Взема прѣведенитѣ книги, донася ги прѣдъ светия жъртвенникъ, посвещава ги Богу, като нѣкой даръ, и съ това показва, че таковыми жертвами отъ словесныхъ плодѣвъ благоугождаетса Богъ,¹⁾ че такъви поднесени плодове приема Онъ въ вѣню благоуханіа. И наистина, за Словото (т. е. за Бога) какво може да бѣде по-приятно отъ словото (т. е. рѣчьта), което развързва словеснитѣ отъ безсловесие? Не ли приличното се радва на своето прилично?²⁾ А пакъ (светитѣ) мжжѣ онъ прогласи въ черквата за апостолски, тѣй като тѣ извършили подвигъ равенъ на Павловия, радѣещи да поднесжтъ Богу приношеніе отъ ѣзыкъ благопріятно и освѣщенно.³⁾

Сетнѣ, отъ ония, които бѣхж дошли наедно съ светитѣ и които, споредъ думитѣ на учителѣтъ, бѣхж доста вѣщи въ словѣнския езикъ и още отличавахж се съ благочестивъ животъ, Папата удостои едни съ чинъ пресвитерски, други съ диаконски, трети съ иподиаконски. А пакъ самага великаго Методия, макаръ той и да се отричаше много и странеше, ржкоположи за епископъ въ Моравия Паннонска. Адрианъ мислеше, че не е праведно, да лишавашъ отъ нѣкое звание оногова, който съ дѣлата си е заслужилъ (такъво звание): защото еднакво е погрѣшно, както и да се дава нѣкое звание нѣкому, който страни отъ (свързанитѣ съ това звание) дѣла, така и да се оставя потулено мѣжду мирянетѣ нѣкое лице, което споредъ дѣлата си и достоинствата си е същински епископъ и което, бидейки свѣтилникъ, подъ ѣдръ неизвѣстности полагаѣтса.⁴⁾

¹⁾ Евр. XIII, 16.

²⁾ Пѣсн. въ недѣл. Ваія, послѣ Еванг. на утр.

³⁾ Римл. XV, 6.

⁴⁾ Лук. VIII, 16.

И така Римский първосвещеникъ украсява Methodia съ епископски чинъ, или по-добре да речемъ, епископията украсява съ Methodia. А Кириллъ, който бѣше сжщински философъ, биде повиканъ отъ великия първосвещеникъ въ **Свѣтѣа Свѣтѣихъ**, за да литургисва тамъ въ истинната скиния и по-духовно, по-божественно да се приобщава отъ светитѣ тайни и да се причестява отъ новата чаша. Кириллъ, като че ли му бѣ позволено да остава въ тѣлото до тогава, догдѣто изнамери писмената и свърши прѣвода на писанията, и като послужи съ това на Божиата воля, биде взетъ отъ Бога, който бѣше го и научилъ на разумъ.¹⁾ Като прѣдузна смъртъта си, онъ се облече въ монашески образъ: той го отколѣ желаше, но по смиренномъдрие все странеше отъ това, като отъ нѣщо велико, що надминува силитѣ му. И така, приложивши свѣтъ къ свѣту, прѣстави се на небесата, гдѣто е Христосъ, слѣдъ като остави долината на скърбѣта, сѣнката на мрачинитѣ, плътъ на тинята, гостуванъето си тука долу. Духа си онъ прѣдаде Богу на духоветѣ, а тѣлото му, което прѣди естественното умъртвявание бѣше излагано на драговолно умъртвявание, почетено съ църковни пѣсни отъ божественния Папа и отъ всичкия клиръ, биде погребено въ църквата на Климента, на оногова Климента, който е придружавалъ Петра, върховний изъ апостолитѣ, и е подчинилъ гърчката мъдрость на Христовата, като на нейна господарка. И така единъ мъдрецъ приема другъ мъдрецъ, великий учитель взема при себе си гласъ слѣва, водачѣтъ на едни народи въдворява у себе си тогова, който съ свѣтлината на познанието е просвѣтилъ други народи.

При това Богъ, за да засвидѣтелствува, каква слава се готви Кириллу на небесата, праща знамения, та чрѣзъ видими бѣлѣзи обявява невидими си тайни; бѣсни людѣе, като дойдохъ при гроба (Кирилловъ), намѣрихъ изцѣление, и за много други болести благодатъта на св. Духъ станъ бичъ гонителъ. Та изобщо, колчимъ се нѣкой приблизеше до гроба или колчимъ произнасяше името на тоя богоносенъ отецъ, добиваше спроти своята вѣра изцѣлявание на неджзитѣ си.

¹⁾ Псал. XCIII, 10.

Поради това Кириллъ станж великъ въ устата на Римленетѣ, а още пò-великъ въ душитѣ имъ. По такъвъ начинъ неговитѣ чудеса станжхх основа на неговата слава, тая слава биде причина за да достигне онъ най-висока почестъ, а съ почестъта на тоя светець се утвърди и Божията слава.

IV. Така биде кончината на Кирилла, и такъва честь му се въздаде отъ светѣйшия Папа и отъ Бога. А Методий, слѣдъ като изгуби своя сътрудникъ и спжтникъ, който въ всичко му бѣ сжщински братъ по плòти ѝ о Гòсподѣ, покри сърдцето си съ тжга: отъ една страна, навикътъ вземаше връхъ, та го накарваше да страда, като всѣки човѣкъ, а отъ друга страна онъ се утѣшаваше толкова, ако не и пò-вече, съ надѣжда, че (и за напрѣдъ) ще има въ учителското си дѣло за помощникъ Кирилла, който, като приближенъ до Бога, слѣдъ отрѣшението си отъ плътъта, ще добие и пò-голѣмо дързновение.

Методий, като му дойде врѣме, да тръгне като епископъ въ горѣказаната страна, припаднж прѣдъ гробницата на брата си, повтаряше многократно милото му име, оплакваше плътската си самотия, моли Кирилла (и за напрѣдъ) да не го оставя безъ своята помощъ и ходатайство, и (слѣдъ това) тръгнж на пжть съ ученицитѣ си.

Като пристигнж въ Моравия, той станж сжщински епископъ, като имаше въ себе си вситѣ ония чърти, съ които апостоль Павелъ е описалъ образа на епископа,¹⁾ и като блѣстеше прѣдъ всичкия свѣтъ съ учението си. Онъ не заравяше дарбата си, не продаваше благодатъта на духовния даръ и властъта си не я имаше, за да се голѣми съ нея; но на вситѣ людъе съобщаваше доброто, като разсѣваше еднакво свѣтлината на словото и раздаваше евангелската храна, безъ да взима нѣщо за това. Наистина, оня, който и прѣди да стане епископъ така (много) залѣгаше за учителното слово, безъ да се бои отъ нѣщо, сега, когато му се повѣри самото дѣло, и когато той, като прие тоя залогъ, знаеше, че горко на оня апостоль, който не благовѣствува, — не трѣбваше ли той сега съвсѣмъ и напълно да се прѣдаде на поучение и да се грижи цѣлъ

1) 1 Тим. III, 2 и слѣд.

день за распространяване Божието слово, което по сладостта си за него бѣше паче мѣда и сѣта? Той не прѣставаше всѣки день да вразумѣва тогавашния Моравски князь Ростислава и да му оправя душата споредъ Божиитѣ заповѣди. Освѣнъ това, учеше постоянно и господаря на цѣла Паннония, който се зовеше Коцель, и образумѣваше го, да се прилепи къмъ Божия страхъ, да се води и управля съ него, като съ (надѣжна) юзда, за да се укланя отъ всѣко зло. Та не само нѣхъ, но и Българския князь Бориса, който живѣше въ врѣмето на Гърчкия Императоръ Михаила, и когото Методий още пѣ-прѣди бѣше сторилъ свое чедо, като го бѣ плѣнилъ съ добрата си отъ всѣка една страна рѣчь, — и него великий Методий по това врѣме не прѣставаше да обсипва съ благодѣянията на словата и поученията си. Тоя Борисъ имаше умъ и здравъ, и наклоненъ къмъ добро. При него и Българский народъ наченъ да се просвѣтлява и съ светото кръщение и съ християнството, тъкмо тогава, когато и тие светии, — Кириллъ, думамъ, и Методий, — видѣщи, че мнозина сж повѣрвали и много чедо се раждатъ водѣю и дѣхомъ, а пакъ си нѣматъ съвсѣмъ духовна храна, изнамѣрихъ писмената, както казахъ пѣ-горѣ, и прѣведохъ писанията на български езикъ, за да иматъ новороденитѣ Божии чедо доста Божия храна, та да растятъ духовно и достигнатъ въ мѣру вѣзраста Христова. Така Българский народъ, като остави скитското заблуждение, позна истинния и правия пѣть, който е Христосъ, и най-сетнѣ, макаръ че късно, въ 11 или 12 часъ, влѣзхъ въ Божия вертоградъ, благодѣтѣю призвѣвшаго ѣхъ. Призванието на тоя народъ станъ въ лѣто, отъ създаването на свѣта, шесть хиледи и триста и седемдесеть и седмо.

V. И така, великий Методий не прѣставаше да прави всѣкога наставления на князетѣ: ту ги рѣководеше къмъ благочестивъ животъ, ту имъ прѣдлагаше чистото учение на църквата, като една царска чиста монета, и го отпечатваше върху душитѣ имъ цѣло и не поврѣдено. Защото още тогава се намѣрвахъ такива, които желаехъ да прѣобразуватъ и измѣнятъ догматитѣ, що сж оставени въ Божията черква отъ нашитѣ отци, и мнозина бѣхъ заразили душитѣ съ внесената отъ Френцитѣ развала, та ка-

звахъ, че Синътъ билъ роденъ отъ Отца, а Духъ Светий произлизалъ отъ Сина.

Светий (Методий) възстанъ противъ нихъ и ту чрѣзъ думитѣ на Господа, ту чрѣзъ ученията на светитѣ отци, стараеше се, да унищожи нихното помышлѣніе и всако возношеніе взимающеся на разумъ Божій, и така мнозина докара въ послушаніе Христово,¹⁾ като ги обръщаше отъ кривото учение къмъ истинното и чистото и отъ недостойни въздигаше ги (да станжтъ) честни. Ето защо онъ бѣше и се наричаше Божји устѣ. Поради това числото на вѣрнитѣ всѣкидневно се уголѣмяваше, и Словото Божіе растеше (сжщо тѣй), както се научваме и за апостолското учение отъ думитѣ на апостола Лука, или, ако щете, споредъ известното старо изрѣчение: „домъ Давидовъ възвышашеся и укрѣплашеся, домъ же Саулъ иждаше и иже немогаше“.²⁾

А еретическата сгань, побѣждавана съ силата и истината на словото, правеше всичко, каквото можеше да измисли, или пѣ-добрѣ да рѣчемъ, каквото и вджхваше нейний отецъ, който отъ начало е челоуѣкоубийца и се хвали съ злодѣйство: тя огорчаваше светеца съ хиледи озлобявания и искусявания. И Светополка, който, слѣдъ Ростислава захванъ да князува въ Моравия и който бѣше челоуѣкъ грубъ и не разбираше отъ добро, и него тѣ примамихъ съ ласкателства и напѣлно го подчинихъ на учението си. Като бѣше рабъ на женскитѣ услади и търкаляше се въ калта на нечестиви дѣла, то какъ (можеше) онъ да не прѣдаде ума си пѣ-скоро на тия, които му отваряхъ съвсѣмъ вратата на страститѣ, отколкото на Методия, който (строого) обличаваше душегубната горчивина на всѣко едно (плотско) удоволствие?

Защото това, що бѣ изнамѣрилъ Евномий, началникътъ на аномейската ересь, за да си привърже пѣвечко ученици, сжщото намисли и безумното Френско плѣме, сирѣчь, всичко да прощава на грѣшницитѣ токо тѣй, безъ раскайвание (отъ тѣхна страна) и (безъ да имъ налага нѣкое духовно) наказание, а само за едно съгласие съ учението имъ, па да имъ разрѣшава и нечестивъ животъ, само за да прокара

¹⁾ 2. Коринѣ. X, 5.

²⁾ 2. Цар. III, 1.

своето учение. То е всё едно, както кога се нѣкои мѣнуватъ помѣжду си и си даватъ лайна за калъ; тѣ сж достойни за стоката на тая търговия, въ която и това, що се купува, е гнуснаво и това, съ що се плаща, е мръсно.

И така, Светополкъ, развратенъ отъ тие людье, които му позволявахъ всичко, твърдѣ малко даваше ухо на Методиевитѣ думи, а на противъ, обнасяше се съ него, като съ врагъ, защото казано е, „мѣрзость грѣшнику благочѣстїе“ (ѣстѣ).¹⁾ Па и какви баги думи не казва на князя великий (Методий), и какви страхове не му докарва на умъ?

Отъ една страна доказваше му правотата на учението си съ Божественнитѣ писания и го наставляваше да има тѣхъ като дарителѣ на живота и источници на спасението;²⁾ отъ друга страна онъ го заплашваше, че ако се присѣдини къмъ еретицитѣ, то ще загуби и себе си и вситѣ свои поданници, защото ще стане за враговетѣ си леснодостъпенъ и леснопобѣдимъ, — защото нечестието ако и да цѣвти за малко врѣме, но подирѣ окапва самó,³⁾ за да не би да се научатъ на зло благочестивитѣ людье. И това, думаше (Методий), ще се приключи съ князя подирѣ смъртъта му, което и станж, спроти прѣдсказанията на светеца. И наистина, додѣ Методий бѣше живъ, то и князътъ не изваждаше на явѣ порождението на сърдцето си, но криеше и отхранваше *Василиска въ аспидови яйца*. До тогава и правосъдието Божие (още) не спущаше на него бича си и, ако и да държеше лжка си напрѣгнатъ и свѣткаше съ голъ мечъ, но още не пуцаше стрѣла въ сърдцето на врага, нито бѣ утвърдило ржката си за ударъ. Но когато се прѣстави светецътъ, и настанжхъ всеѣкакви злини, които не потуляхъ вече срамотиитѣ си подъ никакво було, но (явно) безчинствувахъ, като нѣкоя блждница и повдигнхъ гонение противъ правовѣрнитѣ; тогава вече и Богъ не закъснѣ да накаже князя. Но за това по-послѣ.

VI. Тогава Методий прѣдсказа на князя за смъртъта си, която щѣла да настане слѣдъ три дни, и направи това прѣдрѣчение, както ми се чини, за да подтвърди постояннитѣ си наставления. Защото, ако това прѣдсказание, което

¹⁾ Сир. I, 25.

²⁾ Исая XII, 3.

³⁾ Демост. Олинт. II, 10.

се и сбѣднѣ на истина, правеше Методия пророкъ, надаренъ отъ Светия Духъ съ даръ за прѣдвиждане бѣдѣщето, то ставаше явно, че и учението, проповѣдвано отъ него, е духовно и боговдѣхновенно. Като събра ученицитѣ си, онъ трѣгва по примѣра на Павла или, по-добрѣ — на моего Иисуса, и ги утѣшава и укрѣпява съ послѣднитѣ си думи, съ които прѣдаваше на тия си чеда наслѣдие добро и достойно за оние трудове, що онъ прѣтегли за печалванъето му. Вие ще пожелаете да се научите, какво е това наслѣдие? Това сѣ словата Божии, *вождѣлѣнна паче злата и камене чѣстна многа,*¹⁾ и мѣдростъта, която е по-добрѣ да купуватъ, негли съкровища отъ злато и сребро.

„Мили мои“, думаше имъ той: „вие знаете силата на еретицитѣ въ злобата²⁾ и още какъ тѣ изопачватъ Словото Божие, па се мѣчатъ да напожатъ ближнитѣ си съ гнуснава развала, като избиратъ и тургатъ въ работа тия двѣ нѣща: прѣдумване и заплашване, — едното за по-простичкитѣ, другото за по-страхливитѣ. Азъ се надамъ и се моля, да ви останатъ непокожтнѣ душитѣ както отъ едното, така и отъ другото; защото нито силни думи могатъ ви измами или нѣкакво ласкателство прѣлъга, че вие сте утвърдени врѣхъ камика на апостолското исповѣданъе и учение, врѣхъ който (камикъ) и църквата като е съзидана, и врата ѿдовы не ѿдолѣютъ ей, (за вѣрване е онзи, който е изрѣкълъ това!); нито пакъ нѣкакъвъ страхъ ще поклати крѣпоститѣ на сърдцата ви, че вие сте научени да не се боите отъ високитѣ на деня³⁾ и отъ ѳбивающихъ тѣло, души же не могущихъ ѳбити.⁴⁾ И така, по-добрѣ, укрѣпявайте другитѣ, да пазятъ залога, който добихме отъ апостолитѣ, а сетнѣ и отъ отцитѣ, и който ще поискатъ отъ насъ въ деня на въздаянието. Ето азъ ви прѣдрѣкохъ и чрѣзъ прѣдричанъето си ви сторихъ участници въ грѣха: ѿще не бѣхъ пришѣлъ и глаголахъ ѿмъ, грѣха не бѣша ѿмѣли:⁵⁾ чистъ ѿзъ крове ваше,⁶⁾ не ѿбинухъса бо ска-

1) Псал. XVIII, 11.

2) 2. Кор. IV, 2.

3) Псал. LV, 3.

4) Мат. X, 28.

5) Иоан. XV, 22.

6) Дѣян. XX, 26, 27.

зати вамъ, но напротивъ, споредъ Иезекиила, бодъръ бѣхъ въ длъжността си, като стражарь. Блюдѣте, како опасно ходите, не ꙗко немудры, но ꙗко же премудры, гледайте съ всѣка прѣдпазливостъ да запазите както своитѣ, така и братовитѣ си сърдца; защото посредѣ сѣтей минѣете и по забралоу града ходите,¹⁾ ꙗко по отшествіи моёмъ внидутъ воцы тѣжцы въ васъ, не щадѣще стада,²⁾ за да увлекжтъ подирѣ си народа, та вие, като силни въ вѣрата, вдигнете се противу имъ. Това ви заръчва Павелъ чрѣзъ мене. Богъ, Отецътъ на вситѣ твари и прѣди вѣкове безболѣзнено родений отъ Него Синъ и Светий Духъ, който произлиза отъ Отца, ще ви опжтва въ всѣка истина и ще ви прѣдстави непорочни, за моя похвала, въ Христовия день.³⁾ Като рѣче това и още много други нѣща, онъ прѣдаде духа си на ангелитѣ, които му бѣхж спжтници и пазителъе по всичкитѣ пѣтища, слѣдъ като свѣтѣ прѣзъ 24 години на архиерейския тронъ и слѣдъ като работѣ съ голѣмъ трудъ и мжка не само за своето спасение, но и за спасението на другитѣ. Защото онъ не гледаше за своя изгода, но и за народа, за да се спаси и той. Денемъ и ноцемъ живѣеше само съ туй, което би било полезно за другитѣ. Това се доказва и отъ множеството пресвитери, диакони и поддиакони, които при смъртъта си той остави до двѣстѣ-мина въ енорията на своята църква. Ако е имало толкова само едни служителъе на олтаря, то колко (го-лѣмо) трѣбва да смѣтаме множеството на мирянетѣ? Мѣжду тие (служителъе на олтаря) на първо мѣсто личеше Гораздъ, когото по-горѣ въ повѣстѣта си причислихме къмъ най-добритѣ ученици на Методия и който биде провъзгласенъ за архиепископъ Моравски отъ самия тоя светецъ, когато онъ прѣдузна смъртъта си.

VII. Обаче еретическата сгань, която прѣдъ нищо се не спираше, не можѣ да гледа, че Методий и подиръ смъртъта си имъ стои на срѣща като живъ. „Дойдете“, рѣкохж тѣ: „насиліе да сотворимъ Горазду и лѣстїю ѣловимъ;⁴⁾ ꙗко неподобно ѣсть житїе его намъ, и отмѣнны сѣтъ стези его и поноситъ

1) Сирах. IX, 18.

2) Дѣян. XX, 29.

3) Филипп. II, 16.

4) Прем. Солом. II, 10—17.

намъ грѣхѣи на́ша;“ „ако ли го оставимъ живъ, то ще бѣде, като че е възкрѣснѣлъ Методий. И (зематъ, та) лишаватъ Горазда отъ епископска власть, а нѣкого си Вихника (Викинга), който се бѣ напоилъ съ необузданата ересь, та можеше и други да напои, и когото поради това Методий бѣше прѣдалъ на анатемския сатана наедно съ оная сгань, що бѣснуваше като него, тогова Вихника (о трудове и подвизи Методиеви! о света Троице, която се сливашъ въ личнитѣ си свойства!) тѣ възскачватъ на трона, или по-добрѣ да рѣчемъ, трона събарятъ чрѣзъ него. (И наистина), колкото тоя тронъ бѣше станѣлъ чрѣзъ Методия славенъ и личенъ мѣжду другитѣ, толкова чрѣзъ Вихника испаднѣ въ бездната на безславието.

VIII. Така беззаконно Вихникъ се докопа до епископството, което никакъ не му се падаше, като си присвои честъта чрѣзъ грабителство,¹⁾ а повикания отъ Господа отблъснѣ чрѣзъ силата на грѣшническа ржка. Ерестъта вири глава и се подиграва съ православния сонмъ на Методиевитѣ ученици. Сетнѣ, като нададохъ викъ и възстанѣхъ противъ вѣрнитѣ, тие (невѣрници) казватъ: „защо още благоговѣете прѣдъ Методиевитѣ думи, които сж вече изгнили и мухлясали, а не се присъединявате къмъ живия архиепископъ и не исповѣдвате, че Синътъ е роденъ отъ Отца и Светий Духъ изхожда отъ Сина?“ А они чрѣзъ Горазда и Климента отговорихъ: „че Методий е още живъ, това ние добрѣ сме научили отъ Господа, който веднѣжъ е казалъ, че вѣрѣвай въ Него, ѿще и ѿмретъ, оживѣтъ“,²⁾ а другожъ е училъ, че Богъ на Авраама, Исаака и Иакова се нарича Богъ на живитѣ, а не на мъртвитѣ. Тогава какъвъ грѣхъ струваше, като имаше за учитель тогова, който живѣе въ Господа, духовно се намира при насъ, разговаря съ насъ и ни укрѣпява противъ насъ? Ние, като намираме, че вашата нова вѣра нито се потвърдява отъ нѣкое писание, нито е приета отъ светитѣ отци, то страхуваме се, да не подпаднемъ подъ проклетие, тѣй като Ап. Павелъ ясно казва: „ѿще кто вамъ благовѣститъ паче, таже прѣдъсте. ѿнадема да бѣдетъ“. ³⁾ Ние вѣрваме въ Духа на Сина,

¹⁾ Филипп. II, 6.

²⁾ Иоанн. XI, 25.

³⁾ Галат. I, 9.

сжщо въ Духа на живота и правдата, — това е Синътъ;¹⁾ ние признаваме Духа за умъ Христовъ, но че Онъ произлиза отъ Сина, това нито сме приемали, нито ще приемемъ, — нѣма да се отрѣчемъ отъ вѣрата и да станемъ по-лоши отъ невѣрнитѣ,²⁾ нѣма, тако ни освещенната благодать на Светия Духъ! Ние вѣрваме, че Светий Духъ изхожда отъ Отца, и че виновникъ и производителъ Неговъ е Родителтъ на Сина, но че онъ сжщо принадлежи и на Сина и чрѣзъ Него се раздава повсѣкждѣ на достойнитѣ. Друго нѣщо обаче е „исхождане“, а друго „раздаване“: първото изяснява, какво е битието на Духа, защото както Синътъ се ражда отъ Отца, така и Духътъ изхожда; а второто обяснява не образа на битието, а показва обогатяване и раздаване. За да пояснимъ това, до колкото се може, съ нѣкой примѣръ, прѣдстави си, че нѣкой царъ пуца изъ своитѣ съкровища най-голѣмо богатство, а синъ му, като го приема, присвоява го и го раздава на оние, които му благоугождаватъ. Царьтъ е (Богъ) — Отець; богатството, споредъ това уподобление, е Духътъ, който истича изъ неискazanитѣ съкровища на Отца; царски синъ е Синътъ на Отца, комуто принадлежи Духътъ и чрѣзъ когото Онъ се раздава. Ето какъ разбираме ние за Св. Духъ: че Онъ не изхожда отъ Сина, но чрѣзъ Него се раздава. Ако те смущава това, дѣто Синътъ е духнжлъ на апостолитѣ и казалъ: „приимете Духъ Светий“,³⁾ то злѣ си челъ и разбралъ Евангелието: Господь даде на апостолитѣ чрѣзъ това токо единъ отъ дароветѣ на Духа, — именно грѣхопощението, както се вижда отъ слѣдуещитѣ (нататъкъ думи въ Евангелието), — и Исайя дѣйствиата на Светий Духъ нарича обично духове.⁴⁾ Не самия Духъ е далъ тогава на ученицитѣ си Господь! Наистина, ясно е, че ако да бѣше далъ Онъ тогава Духа, то съшествието му въ Петдесетницата или щеше да е съвсѣмъ излишне, или пакъ то е било съшествие на другъ Духъ. А какъвъ е тоя Духъ? Както е прието въ Църквата, ясно е, че тя припознава единъ Свети (Духъ). Ако да бѣхж два, то кой

1) Иоанн. XIV, 6.

2) I. Тим. V, 8.

3) Иоанн. XX, 22.

4) Ис. XI, 2.

отъ тѣхъ не е светъ? Ако е светъ даденъ чрѣзъ дѣхно-
вението, и Господь е далъ Самия него, а не нѣкой даръ
на Духа, то явно е, че съшедши въ Петдесетницата не
е светъ. Но нека падне врѣхъ главитѣ ви тая хула, за-
щото тургате двѣ начала: Богъ-Отець — за Сина и Богъ-
Синъ за Духа. Вие се бѣснувате отъ нѣкакво си ново Мани-
хейско безумие. А у насъ единъ е Богъ и едно начало на
Тия, що сж отъ Него, — то е Отець: за Сина той е Отець,
за Духа Изводитель. Така сжщо и слънцето е едно, а пакъ
е начало за лжча и за свѣтлината или топлината; свѣтли-
ната или топлината така е присжща на лжча, както Духътъ
е присжщъ на Сина, а пакъ и двѣтѣ сж отъ едно начало.
И както въ наведения примѣръ свѣтлината или топлината
се съобщава на видимия миръ чрѣзъ лжча, така и Духътъ
Светий се прѣдава на всждѣ чрѣзъ Сина на всѣка умна
тварь. Ако можете показа друго евангелие, както Мани-
хейтѣ (показахъ евангелие) отъ Тома, което да излага та-
къво учение за Светия Духъ, то докажете, че то е кано-
ническо, — и ние ще замълчимъ, и даже ще ви почитаме
за благодѣтелье. Ако пакъ вие, както се види, сте съгласни,
че райтъ на Църквата се пои отъ четири рѣки, които се
изливатъ отъ единъ изворъ: Матей, Маркъ, Лука и Иоаннъ,
— то, който ввожда пето евангелие, той е проклетъ. Иоаннъ
ни прѣдставя Сина да говори: „Духъ истини, ѿже отъ Отца
исхѣдитъ“, — та прѣстанете да точите страшень мечъ про-
тивъ себе си, прѣстанете да воювате противъ Божия Синъ,
великия благовѣстникъ, отъ когото, за когото и чрѣзъ
когото е произлѣзло всичкото Евангелие; прѣстанете безъ
Духа да учите за Духа, или по-добрѣ да рѣчемъ, прѣста-
нете да говорите отъ противния духъ.

IX. Като не можехъ да се удържжтъ при тия думи,
Вихниковитѣ едномисленици съ затъкнжти уши взехъ да
крѣскаатъ и да разбъркватъ всичко, па като уморихъ езика
си (отъ голѣмъ гълчъ), смалъ не дигнжхъ ржцѣ врѣхъ
православнитѣ, сжщо тѣй, както едно врѣме сторихъ тие,
що убивахъ съ камънъ Стефана, мжжественния свидѣтель
на словото: само за това тѣхъ ги и биваше, като недо-
стойни да чуватъ такъви думи. Най-сетнѣ тѣ се оттеглихъ
и обрѣщатъ се къмъ най-последнето си прибѣжище, т. е.
къмъ низкия Светополкъ, та набѣдяватъ православнитѣ, че

ужъ мислили да бунтуватъ, че ужъ можели да възстанѣтъ противъ неговата властъ, като не се съгласяватъ въ учението си съ князя, — като че ли разновѣрието е противоборство! Светополкъ повика Методиевитѣ послѣдователѣ и имъ казва: „каква е тая схизма, що стая помѣжду ви? защо се карате единъ съ други всѣки день? Не ли сте всинца братья и все християне? Защо не се погаждате единъ съ други и не залѣгате за единство?“ А они чрѣзъ Горазда и Климента, които говорехъ отъ тѣхна страна, казахъ: „Много би имало да ти разправяме за това, княже; не дребни и не малки работи сѣ изложени на опасность, но църковний догматъ за Света Троица. Работата е за душата, — нѣщо, най-важно за всинца ни. Но тѣй като ти си непознатъ съ Св. Писание, та не можешъ изслуша дългитѣ ни и широки расправи, то ние на твоето питанье ще кажемъ просто, че се раздѣляме за това, защото и Господъ е дошелъ да *вовре мечъ*, та съ него да раздѣли доброто отъ лошото,¹⁾ па и за Давида знаемъ, че онъ е мразилъ оние, които мразѣтъ Господа и особно е почиталъ Христовитѣ приятелѣ.²⁾ Никога нѣма да почитаме за Християне оние, що не приематъ евангелието, защо, когато тамъ Самъ Синъ Божий, единъ отъ Светата Троица, е казалъ: „Духъ истины, ѣже отъ Отца ѣсходитъ“, то тие людѣе утвърдяватъ, че Светий Духъ исхожда отъ Сина. Ако да бѣше така наистина, то що е бъркало на Господа, да каже: „Духъ истины, ѣже отъ Мене ѣсходитъ?“ Това едно, а друго: и вторий Константинополски съборъ, (съставенъ) отъ архиереи събрани отъ цѣлата вселенна, изясни догмата за Света Троица, понеже и бѣше събранъ за това, за да събори духобореца Македония. (Тоя съборъ) състави символъ на вѣрата, не за да ниспровергне съставения отъ Никейския съборъ, но за да го допълни съ това, што бѣше въ него пропуснато (прѣспирни за Светия Духъ не бѣхъ още изниквали тогава), и да го запази, като Синъ бащиното си наслѣдство. Въ тоя символъ, който и ти, княже, произнасяшъ всѣки день, и който е взетъ отъ гърчкитѣ книги, какво виждаме да се исповѣдва: че Духъ Светий произхожда отъ Сина ли, или отъ Отца? Какъ ще се съ-

¹⁾ Мат. X, 34.

²⁾ Псал. СXXXVIII, 21.

гласимъ съ тие людье, що мждруватъ противъ Евангелието и протитъ изложенията, внушени на отцитѣ отъ Светия Духъ, съ тие людье, що вдигатъ врѣва изъ дънъ-земе, каквото имъ кажѣтъ нѣкои чрѣвовѣщателѣе? Какво общо нѣщо има мѣжду свѣтлината и тѣмнината? казва божественный Апостолъ. И така, ако они измѣнѣтъ своитѣ мнѣния, ако пристанѣтъ на Евангелието и светитѣ отци, то ще притечемъ при тѣхъ, като къмъ брата, ще се прѣгърнемъ и обикнемъ. Но ако тѣ оставатъ едничкия нашъ наставникъ Христа, па трѣгнѣтъ подиръ своя разумъ и осуетѣтъ се въ помишленията си, то напусто ще ни чакатъ да исповѣдваме за Света Тройца по тѣхното тълкувание.“ Така отговори множеството православни, като порѣча Горзду и Клименту, да говорѣтъ отъ негова страна.

Х. Князьтъ твърдѣ малко нѣщо проумѣ отъ казаното, защото не отбираше отъ божествени нѣща: едно, че бѣше порастнѣлъ по-вечето като дивъ или по-добрѣ да рѣчемъ, като безсловесно животно, друго, че и ума си бѣше омрачилъ съ мръсно плотоугодие, както се каза по-горѣ. Та какъ можеше да постигне учението за Света Тройца човѣкъ, който страни отъ цѣломѣдрената светостъ, безъ която никой нѣма да види Господа?¹⁾ Подученъ отъ еретицитѣ, на които бѣше напълно прѣдаденъ, князьтъ отговори: „азъ съзнавамъ, че съмъ човѣкъ съвсѣмъ неученъ и невѣщъ въ догматитѣ, па и книга не знаѣ. Но азъ се придържамъ и ще се придържамъ о Християнството. А тие прѣспирни, що вие повдигате, не могѣ да рѣшѣ чрѣзъ доказателства, нито пакъ могѣ да распознаѣ, кой е лѣжеучитель и кой православенъ. Азъ ще ви прѣсѣдѣ като Християнинъ. Разбира се, че и за тоя догматъ ще сѣдѣ така, както съмъ навикнѣлъ и за други работи да сѣдѣ. Който отъ васъ по-напрѣдъ дойде и се закълне, че вѣрва истинно и православно, той, споредъ мене, не погрѣшава въ нищо противъ истинната вѣра, нему ще и да прѣдамъ църквата и църковнитѣ дѣла, споредъ пресвитерския чинъ.

XI. Френцитѣ, готови за клетва, безъ да дочакатъ края на княжеското рѣшение, заклекѣ се и утвърдихѣ нечестивото си учение, като турихѣ приличенъ край на без-

¹⁾ Евр. XII, 14.

умното княжеско рѣшение. При такъви сѣдници ересята взе връхъ надъ православието, доби пълна власть за да мѣчи и дави вѣрнитѣ слуги Христови и защитници на вѣрата. „Ако нѣкой се улови“, каже князътъ: „да не вѣрва по учението на Френцитѣ, ще бѣде прѣдаденъ тѣмъ, за да го чинѣтъ, каквото щѣтъ.“ Какви думи могѣтъ исказа, що извърши слѣдъ това злобата, като се докопа до власть? То бѣше огънь въ гората, раздуханъ отъ вѣтъра. Едни искаха присъединение къмъ нечестивото си учение, други се бореха за бащината си вѣра. Едни бѣха готови всичко да сторѣтъ, други всичко да прѣтърпѣтъ. Едни безчовѣчно мѣчиха, на други кѣщитѣ грабеха, като съединявахъ съ нечестието си и користолюбие, други влачеха голи по тѣрнѣето, и така постѣпяха даже съ старци, прѣминѣли границитѣ на човѣшкия възраст.¹⁾ А които отъ пресвитеритѣ и диаконитѣ бѣха по-млади, тѣхъ продавахъ на Иудеитѣ, като бѣха самички достойни за сѣдбата на Иуда и за бѣсилото. Наистина, както Иуда прѣдаде Христа, така и тие (еретици) — слугитѣ Христови, по-добрѣ — приятельетѣ Му, както ги е Самъ наричалъ, или смѣихъ да кажѣ, помазаницитѣ (Христовитѣ)²⁾ продавахъ на всегдашнитѣ му върли врагове. А пакъ тие (слуги Христови) бѣха не малцина: само служителѣ на олтаря се набираха до двѣстѣ-мина, както казахме.

ХІІ. Имаше (измѣжду тѣхъ) мѣжѣе, които бѣха достигнали учителска степенъ, както онзи Гораздъ, за когото често споменувахме, — той бѣше родомъ Моравецъ, знаеше добрѣ и двата езика — словѣнския и гърчкия, та добродѣтельта Методиева го бѣше поставила на трона, отъ когото еретическата злоба отнѣ това украшение, като свали отъ него тоя мѣжѣ. Такъвъ бѣше и Климентъ пресвитеръ, много ученъ, сѣщо и Лаврентий, Наумъ и Ангеларъ. Тѣ и мнозина други славни мѣжѣе бидоха заковани въ вериги и хвърлени въ тъмница, гдѣто имъ бѣше забранено всѣкое утѣшение, било отъ роднини, било отъ познайници, които никакъ не смѣеха да се доближѣтъ до тѣхъ. Но Господъ, който утѣшава смиреннитѣ, изцѣлява разнебите-

¹⁾ Псал. LXXXIX, 40.

²⁾ Иоан. XV, 14, 15.

нитѣ сърдца¹⁾ и развеселява съ утѣшения душата, споредъ множеството на болкитѣ ѳ, утѣши и светцитѣ, като имъ испрати помощъ отъ свѣтаго.²⁾ Тѣ, ако и да имъ тежехъ желѣзнитѣ вериги, все пакъ не забравяхъ молитвата, но напротивъ испѣхъ пѣснитѣ на третия часъ, сетнѣ испѣхъ припѣва на псалмитѣ, въ който молимъ да ни се поднови Светий Духъ, испратенъ на апостолитѣ въ третия часъ. А Богъ (тогава), като погледнѣ на земята, направи ѣ да се потресе,³⁾ та станѣ голѣмо землетресение, както тогава, когато Павелъ се молеше въ вериги, отъ небото се раздаде шумъ, и веригитѣ паднѣхъ.⁴⁾ Тие, що бѣхъ затворници, станѣхъ свободни, увързани само съ нераскъсвана любовъ къмъ Христа. Така Богъ потресе земята и ѣ смути.⁵⁾ Стреснѣхъ се и жителѣтѣ на оня градъ и, слисани отъ това събитие, чудехъ се и дивехъ се, какво ще рѣче това Божие знамение. Но, като дойдохъ при затвора, па видѣхъ, какво се случило съ светиитѣ и какво тѣ, като имъ паднѣли веригитѣ, станѣли съвсѣмъ свободни и приели, както дума Давидъ,⁶⁾ *божественна радость*, веднага притекохъ при княза и му казватъ: „що е това нѣщо? до кога ще се боримъ съ божьята сила? До кога нѣма да видимъ свѣтлината на правдата? Или ние имаме очи, а не видимъ, имаме уши, а не чуемъ,⁷⁾ сѣщо тѣй, както идолитѣ, за които говори Давидъ, или както оние, дѣто споредъ думитѣ на Исаия, сѣ приели *дѣхъ ѳмилѣнїа*.⁸⁾ Нѣма ли да разберемъ станѣлото чудо, нѣма ли да се стреснемъ отъ бежественното знамение? Не е ли по-добрѣ ние сами да се увържемъ съ почетъ къмъ оние, отъ които паднѣхъ веригитѣ? Но езикътъ на еретицитѣ пакъ се мѣчи да обори чудото, както фарисейскїй езикъ оборваше чудесата, що правеше тогава Господъ. „Това сѣ вражби“, рѣкохъ: „и искусни магии“, — съ други думи, тѣ счетохъ

1) 2 Кор. VII, 6.

2) Псал. XCIII, 19.

3) Псал. CIII, 32.

4) Дѣян. XVI, 25, 26.

5) Псал. LIX, 4.

6) Псал. L, 10.

7) Псал. CXXIV, 16, 17.

8) Ис. XXIX, 40.

това за работа на Велзевула, съ силата на когото самички бѣхъ прѣиспълнени. Послѣ, (трѣбвало неразумний князь да не разбере и това нѣщо!) светиитѣ бидохъ натоварени съ вериги още по-тежки, съ злини още по-безутѣшни отъ прѣдишнитѣ. Миняхъ се три дни, и пакъ, когато (светцитѣ) свършвахъ молитвата на третия часъ, случи се същото, каквото и по-прѣди: землетресение наедно съ шумъ отъ небесата и падание на веригитѣ. А богоборцитѣ, безъ да обявѣтъ на князя нищо за това, пакъ изложихъ светцитѣ на същитѣ злини, за които они сами бѣхъ достойни, ако сѣдеше истината. Но Богъ оставя да се борѣтъ помежду си дѣлата на злобота и учението, което докарва благодущие. Слѣдъ като се миняхъ десетъ дена, пакъ, — вече третий пѣтъ, востокъ скѣше посѣти сподвижницитѣ,¹⁾ но безчувственнитѣ еретици пакъ останяхъ исто така ожесточени: изкривеното не се оправяше²⁾ и оскѣдността на разума за познаванье доброто не се дотъкмяваше. Они притурихъ на светиитѣ още по-вече болки; защото, като имъ бѣше дозволилъ князѣтъ да постѣиватъ съ тѣхъ, както имъ скимне, изваждатъ ги изъ затвора, биѣтъ ги, както се казва, безчовѣшки, безъ да се смилѣтъ ни за бѣлитѣ косми, ни за слабостѣта, въ която бѣхъ достигнали тѣлата на светцитѣ отъ многото мъки.

XIII. Нищо за това не знаеше князѣтъ, който се водеше по еретицитѣ, защото случайно отсъствуваеше; ако да бѣше се случилъ тамъ, то тѣ надали бихъ извършили такъви злодѣйства врѣхъ защитницитѣ на правдата, макаръ онъ и да бѣше хилядо пѣти по-прѣдаденъ на Френцитѣ, но при всичката си полузвѣрска и свирѣпа природа, все пакъ уважаваше добродѣтельта на светитѣ мъжѣе, особно слѣдъ като Богъ потрети едно и също чудо. Послѣ такъви безчовѣшки удари, еретицитѣ, безъ да допуснѣтъ на светцитѣ да позахапнѣтъ нѣщо (тѣ не позволявахъ даже хапка хлѣбъ да хвърли нѣкой на Христовитѣ раби, или по-добрѣ да рѣчемъ на помазаницитѣ), заповѣдахъ на войници да ги заведѣтъ въ разни страни по рѣката Дунавъ, като испѣдихъ небеснитѣ граждане на вѣчно изгнание изъ града. А войницитѣ, варварски людѣе, защото бѣхъ Нѣмци

¹⁾ Лук. I, 78.

²⁾ Лук. III, 5.

(Νεμίτσοί), като усилихъ природната си дивота съ дадената имъ заповѣдь, искарватъ светцитѣ изъ града, съблачатъ имъ дрѣхитѣ и ги влѣкхъ голи. По тоя начинъ тѣ имъ причинявахъ двѣ злини: обезчестяванье и врѣдъ отъ студения въздухъ, който всекога бурлѣе въ крайдунавскитѣ страни. Освѣнъ това, тѣ (често) въртехъ надъ шиитѣ имъ мечове, като за да ги удархътъ, допирахъ копията си до снагата имъ, като за да ги убодхътъ, тѣй каквото да испитватъ смъртния страхъ не веднѣжъ, а толкова пѣти колчимъ ги заплашвахъ съ смъртъ. Всичко това така бѣше и поржчано на войницитѣ отъ враговетѣ. Послѣ, отъ какъ се отдалечихъ доста много отъ града, войницитѣ, що ги водехъ, отпуснхъ ги, а (сами незабавно се върнхъ въ града.

XIV. Като знаехъ, че Господь е заповѣдалъ на гонимитѣ отъ единъ градъ, да бѣгатъ въ другъ,¹⁾ Христовитѣ исповѣдници се стремехъ въ България, за България си мислехъ, надахъ се, че България ще имъ даде успокоение. Но и за нежъ щехъ да изгубхътъ надѣждата си, ако да не си криехъ диритѣ. За това они гледахъ, око да ги не види, макаръ и да бѣхъ оскѣдни отъ храна и облѣкло. И страхътъ наистина ги накара, да се раздѣлхътъ единъ отъ други, та они по Божията воля се распрѣснхъ по разни страни, за да привлекхътъ по-много земи къмъ евангелската областъ.

XV. Климентъ взе съ себе си Наума и Ангелара и тръгна на кждѣ Дунавъ. На пѣтя они стигнхъ едно село, гдѣто намислихъ да поуспокохътъ снагата си, изморена отъ нѣманье храна и покривъ. Они распитахъ, кой въ това село е боголюбивъ, странноприеменъ и познатъ по благочестивия си животъ, па да е, споредъ Христовитѣ думи, *синъ на мира*; щомъ намѣрихъ такъвъ (селянинъ), тѣ отидохъ при него на гостье. Тоя човѣкъ имаше синъ еднороденъ, личенъ и на млада врѣсть; щомъ гостьето влѣзнхъ въ кжщи, поминъ се тоя момъкъ, тоя хубавець, едничкото око на баща си, най-расцѣфнхлата вѣйка отъ рода си... Какво, мислите, страдѣ тогава бащата? Какво не изрѣче онъ, като го сполетѣ такъва гор-

¹⁾ Мат. X, 23.

чива злочестина въ сжщото врѣме, когато стѣпихъ въ кжщата му страницитѣ? „Добра награда за странноприемството ми! Затова ли ви отворихъ вратата, щото да се затвори кжщата ми, като остане безъ наслѣдникъ? За това ли ви прострѣхъ дѣсница, каквото да загубѣхъ едничката си дѣсна рѣка? Пустѣ да остане тоя день, въ който дойдохте въ селото ми! Да потъмнѣе свѣтлината, която ви е показала пътя въ кжщата ми! Види се, вие сте вълхви (магйосници) и врагове на единого Бога, та Онъ ме наказва, задѣто приехъ подъ покрива си омразнитѣ му врагове! И други мнозина съмъ приемалъ азъ въ дома си, посрѣщалъ съмъ ги за Бога, съ каквото съмъ ималъ, нагодявалъ съмъ ги, както съмъ можелъ; но Господъ ми уголѣмяваше кжщата, а не ѣхъ умаляваше, и тие разноски за мене бѣхъ печалба; сѣмето, *посѣто за благословия*,¹⁾ зарадъ мене бѣше жетва благословена, обиленъ плодъ, награда за земледѣлеца. А сега, о любезний ми сине, ти, който бѣше по-красенъ и по-личенъ отъ вситѣ ми богатства, или по-добрѣ да рѣкж, по-драгъ отъ утробата ми и по-въжделѣнъ отъ живота ми, тебе те уби дохожданѣето на тие проклетии (людѣ)! Безъ друго они сж вълхви, демони, убийци, които се радватъ, кога умираатъ дѣцата. Но вие не ще избѣгнете отъ наказанието, ако ще би всичко да магйосате! Паднѣхте ли въ рѣцѣ на бащата, който поради васъ оплаква еднородния си и красенъ синъ, вие ще заплатите достойно за всичко, що извършихте“! И (домакинѣтъ) зарѣчѣ да наготвѣтъ за тѣхъ вериги и мѣчения. Светцитѣ страдахъ не по-малко отъ бащата, като имахъ състрадателни и челолюбиви души, но още по-вече ги мѣчеше срамѣтъ. Обрѣжжени съ вѣрата, зарадъ която всичко, даже и невъзможното, е възможно, споредъ думитѣ на Господа, тѣ намислихъ да припаднѣтъ къмъ молитва. Като уталожвахъ съ кротость родителския буренъ гнѣвъ и смегчавахъ жестокоствата на справедливото му ядосванѣе, тѣ му думахъ: „о човѣче Божий! ние никакъ не сме вълхви, напротивъ ние проклинаме много злѣ вълхвитѣ, а сами слугуваме на истиния Богъ, за когото сме слушали и вѣрваме, че е страшенъ и за *вратаритѣ на ада*, който съ едно

¹⁾ 2 Кор. IX, 6.

допиранье рѣка *низлага смъртъта*¹⁾ и съ едно извикване връща живота *на четиредневенъ и вече вмерисанъ мъртвецъ.*²⁾ Ако ти мислишь, че ние сме причинили смъртъта на твоята рожба, то бѣди спокоенъ: ние се надаме, че за насъ Богъ ще му подари живота“. Слѣдъ това тѣ се помолихъ надъ момъка, — и (гледай ново чудо, гледай вѣчно сияйна благодать твоя, Христе Спасителю!) вржчихъ на нажаления баща сина му живъ! А бащата какво? — „О светии, о слуги Божии, спасителъе на моя домъ! — завика онъ и, като не можеше да се удържи отъ радостъ, нѣкакъ-си не свѣсно и захласнахъто въсклицаваше: „простете ми, отци прѣподобни, простете ми: азъ бѣхъ спрѣмо васъ въ незнание, което надминува всѣка вина! Но ето ви прѣдставямъ всичкото си иманье, ето и азъ самъ ще бѣдъ вашъ слуга; ползуйте се отъ моето иманье и отъ мене, както обичате, само да гледамъ азъ своето дѣте, което ми възродихте вие сега“.

XVI. Но они, като се задоволихъ отъ вѣрата на тоя човѣкъ и като бързахъ за прѣдлежащето имъ пѣтуване, приехъ отъ приноса му само колкото трѣбваше за по пѣтъ, па тръгнахъ на кждѣ Дунавъ, испращани съ голѣма честь отъ оногова, който се удостои съ такъво чудо. Когато пристигнахъ до брѣговетѣ на Дунавъ и видѣхъ голѣмата и непроходима вода, свързахъ три дървета съ липово лико и, съ помощта на всевишняята сила, прѣплувахъ рѣката. Така тѣ побѣгнахъ отъ потопа на ереситѣ и се спасихъ съ дървета по Божия промисълъ. Сетнѣ они стигнахъ до Бѣлградъ, (найзнаменитъ отъ всичкитѣ крайдунавски градища) и се явихъ прѣдъ Боритакана, който по онова врѣме вардеше тоя градъ. Онъ пожела да знае, и светцитѣ му приказахъ своитѣ приключения. Като изслуша това, Боритаканъ рѣче си, че они сж мжжъе велики и близки до Бога, та рѣши, че трѣбва да испрати тие странници при бѣлгарския князь Борисъ, на когото бѣше подвойвода, защото знаеше, че Борисъ е жеденъ за такъви мжжъе. Онъ почака, да си починатъ они отъ дългия пѣтъ, па испрати тоя драгоцѣненъ даръ до князя, като му обяви, че тие

¹⁾ Лук. VII, 14.

²⁾ Иоан. XI, 39.

мжжѣе сж такъви, каквито онъ търси съ горещо желание. Като дойдохъ при Бориса, онъ ги прие съ почетъ, прилична за мжжѣе, достойни за почитанье и уважение, па ги распита за приключенията имъ. Они му приказахъ всичко отъ край до край, безъ да скрижтъ нищо. Князътъ, като изслуша това, много благодари Бога, за дѣто е пратилъ тие си служителѣе като благодѣтелѣе на България, за дѣто е подарилъ учителѣе и насадителѣе на вѣрата не оле-годѣ людѣе, но исповѣдници и мжченици. Онъ имъ даде облачения, прилични за свещеници, направи имъ всѣкаква по-честь, заповѣда да имъ се даджтъ за живѣянье кжщитѣ, опрѣдѣлени за най-първитѣ му приятелѣе, и даде имъ изобилно всичко, що имъ е потрѣбно, защото знаеше добрѣ, че когатѣ мисълта се отвлича съ гриженье за маловажна нѣкоя тѣлесна потрѣбность, то това много бѣрка на по-светенитѣ Богу занятия. А пакъ самого него обвзе го горещо желание, да приказва съ светцитѣ всѣки день, да ги распитва за древни повѣствуваня и за жития на светиитѣ, да прѣчита съ тѣхнитѣ уста свещенитѣ писания. Па и отъ неговитѣ първенци оние, що се отличавахъ отъ другитѣ било по знаменитя си родъ, било по голѣмо богатство, и они ходехъ при светцитѣ, като дѣца при учитель, распитвахъ за всичко, що се относи до спасението, па освѣнъ че сами пиехъ отъ вѣчнитѣ источници, но и въ кжщитѣ си носеха отъ тая вода. Они съ присърдце пристѣпвахъ до светцитѣ, и всѣкий се мжчеше, дано ги склони, да му доджтъ въ кжщи, смѣтащи тѣхното прѣбивание като осве-щение и вѣрващи, че дѣто сж они тримата, съединени по-между си въ всичко — и по душа и по тѣло, тамо се на-мира и Господъ. Но светитѣ мжжѣе, като бѣгахъ отъ шумъ и като залѣгахъ да вършжтъ княжеската воля, не се рѣ-шавахъ да влѣзнжтъ въ нѣкоя частна кжща безъ позво-ление отъ оня боголюбивъ князь. Ето защо единъ Бълга-ринъ по име Ехачъ, сановитъ чловѣкъ (σαρψής), дойде при князя и иска му дозволение, да приеме въ кжщата си за-едно съ прѣподобния Наумъ и свещеннѣйшия Климентъ. Князътъ имаше благоволение къмъ тоя просителъ, та на-радо сърдце му испълни молбата, като заржча, да прие-матъ учителѣетѣ съ голѣма честь, дедѣ имъ се настани всичко, каквото имъ потрѣбва. Сжщо се освети и кжщата

на Часлава съ прѣбиванието на Ангелара, защото князътъ благоизволи да испълни и молбата на тоя (голѣмецъ), който желяеше да приеме рѣчения учитель. Но не бѣ за много врѣме да се радва Чаславъ на прѣбиванието му въ тоя свѣтъ: Ангеларъ прѣживѣ малко у него и не безъ радость прѣдаде духа си въ рѣцѣтъ на светитѣ ангели. Климентъ и Наумъ живѣехъ при Ехача, удостоявани съ всѣкакви почести, но они го удостоявахъ съ дарове още по-голѣми и по-драгоцѣнни, защото, като събирахъ вещественни плодове въ кѣщата на тоя човѣкъ, сами сѣехъ въ нея духовни сѣмена.

XVII. Сетнѣ, тоя истинский Божи войвода, когото по-прѣди нарѣкохме Борисъ, сега Михаилъ, не прѣстаяше всѣкакъ да мисли, какъ да даде на светитѣ мѣжъе леснина за да вършѣтъ Божьето дѣло. Богъ го вразуми, та онъ отдѣлява Кутмичевица отъ Котокия, поставя надъ нея Добета, като го освободи отъ управлението, придава му блаженнаго Климента или, по-добрѣ да кажемъ, Добета придава Клименту, а още повѣрно — одного другому: единий като послушенъ въ всичко, другий като готовъ да се воспользува отъ такъвъ помощникъ, за да достигне цѣльта си. Така Климентъ бѣше пратенъ, като учитель на Кутмичевица, и бѣше зарѣчано на вситѣ жителѣе по тая страна да приематъ светеца съ усърдие, да му готвѣтъ всичко изобилно и прѣвѣсходно, да го поздравляватъ съ дарове, та чрѣзъ видими съкровища на любовта, назначени за душата, да го направѣтъ близъкъ до всѣкого. Но най-достопохвално бѣше това, дѣто самъ Борисъ подари на триблаженния Климентъ три прѣкрасни кѣщи въ Дѣволь, които принадлежехъ на една кметска фамилия, та че, освѣнъ това, и мѣста за почивание около Охрида и Главеница.

XVIII. Такъви и толкова нѣща направи князътъ; така неговата чудна душа обърнѣ, колкото бѣ възможно, *любовта си о Христѣ* къмъ служителя Христовъ, та и на други станѣ примѣръ за такъво многоцѣнно усърдие. А Климентъ какво правеше? Не се ли надигнѣ онъ отъ тие почести, не взе ли да живѣе по-роскошно, като захванѣ да смѣта себе си за по-горенъ, отъ колкото е наистина, и като помисли, че е извършилъ всичко? Никакъ нѣ! Но напротивъ, като че ли още съ нищо и никакво не послужилъ

Христу, онъ смѣташе тие почести за начало на своитѣ учителски подвизи и на усърдието си въ проповѣдване. Онъ се грижеше непрѣстанно, щото да не остане князѣтъ излъганъ въ своитѣ надѣжди врѣхъ него. Така въ тие страни, за които споменѣхме, онъ велегласно проповѣдваше на народа спасението Божие и се разговаряше съ всички всенародно за спасителнитѣ заповѣди Христови и за божественнитѣ догмати, като доказваше, че както благочестивъ животъ безъ здраво учение е мъртва и гнила работа, така и учението безъ благочестиво живѣние не води къмъ вѣченъ животъ: първото онъ уприличваше на слѣпъ човѣкъ, който има рѣцѣ и крака, а нѣма очи, а второто на човѣкъ съ очи, но съ отрѣзани рѣцѣ и нозѣ. Въ всѣка енория онъ имаше по нѣколцина избрани мжжѣе и то не малцина, защото се броехъ до три хиляди и петстотинъ души; съ нихъ онъ по-вечето приказваше и имъ развѣщаваше по-дълбокитѣ мѣста изъ писанията. А насъ, смиренни и недостойни, онъ по-вече доближи до себе си, споредъ сърдечната си добрина, та ние бѣхме наедно съ него навсѣкждѣ, гдѣто правеше или говореше нѣщо, или поучаваше чрѣзъ дѣло и слово. И ни веднѣжъ не го видѣхме празенъ; но всѣкога, и денемъ и ноцемъ, или дѣца учеше — разнообразно (на едни посочваше, какъ се пишѣтъ буквитѣ, на други обясняваше смисъла на писаното, на трети оправяше рѣцѣтъ за да пишѣтъ), или се прѣдаваше на молитва, или пишеше книги. Случваше се по нѣкога, че въ едно и сѣщо врѣме вършеше двѣ работи: пишеше и учеше нѣщо дѣцата. Защото онъ знаеше, че празността ни учи *на всѣкое зло*,¹⁾ както е изрѣкла, прѣзъ устата на единъ свой служителъ, мъдростъта, учителката на всѣкое добро. И разбира се, неговитѣ ученици бѣхъ най-отлични по живота и учението си; защото, като бѣхъ они тѣй *добрѣ насадени и напоени*,²⁾ то и Богъ трѣбваше да ги привдигне. Изъ мѣжду тѣхъ онъ рѣкополагаше анагности, иподиаconi, диаconi и пресвитери. По всѣка енория онъ порѣчваше дѣлата на тристамина ученици, които, безъ да взематъ заплата и да плащатъ на князя данѣкъ, служехъ Богу и бѣхъ поставени Нему да плащатъ плата, или по-добрѣ —

¹⁾ Сир. XXXIII, 28.

²⁾ 1. Кор. III, 7.

да връщатъ дългъ. Ето що извърши Климентъ прѣзъ цѣли седемъ години.

XIX. Настъпи осма година на неговото учителствуване, (която бѣше) послѣдня отъ живота на Божия рабъ Михаилъ-Борисъ, освещенный князь Българский. Правлението наслѣдува синъ му Владимиръ, който князува четири години и се поминъ отъ тоя свѣтъ. Наслѣдникъ на всичко станъ братъ му Симеонъ, който прѣвъ се нарѣче Българский царь. Той бѣше роденъ отъ Бориса, по неговъ образъ и подобие, и имаше истински блага душа: съ всѣкого се обнасяше просто и добрѣ, а особно съ тие, що показвахъ благочестивъ нравъ. Онъ бѣше забѣлжителенъ съ християнския си животъ, имаше гореща вѣра и *горѣше отъ ревностъ къмъ Божию домъ;*¹⁾ затова онъ допълни недостигнатото отъ баща му, уголѣми Божиюта проповѣдь, като сгради повсѣкждѣ църкви, та утвърди непоклатено православие и раствори широкъ и гладкъ пѣтъ за Божию законъ.

XX. Народната мѣлва възвеличваше Климента и го правеше по-високъ, отъ колкото и самъ онъ мислеше за себе, па и наистина онъ бѣше положилъ въ сѣрдцѣ своѣмъ *восхожденіе.*²⁾ Когато тая мѣлва достигъ до царя Симеона, тя му вдъхнъ любовь къмъ добродѣтеля на тоя учитель. Тогава царьтъ повиква при себе светеца, захваща да приказва съ него *и усѣти освѣщеніе* отъ неговия изгледъ, защото ликътъ на блажения Климентъ вдъхваше и на враговетѣ прѣголѣмо уважение. Тогава царьтъ много приказва за прославянието на българската земя и смѣташе блаженно своето царуване за това, дѣто Богъ му е дарувалъ такъво добро. Климентъ, който възпитваше до тогава най-умнитѣ отъ своитѣ (ученици), що го слушахъ като баща, като вѣрвахъ, че само това се ревне Богу, съ каквото почитатъ учителя си, биде назначенъ за епископъ на Дрембика или Велика, и така станъ прѣвъ епископъ на Българския народъ. А когато на рѣцѣтъ му се даде епископско дѣло, онъ погледнъ на това високо достоинство, като на стълба за възвишение до Бога, та къмъ прѣдишнитѣ си трудове прибави още много нови.

¹⁾ Псал. LXVIII, 10.

²⁾ Псал. LXXXIII, 6.

XXI. Соломонъ каже, че приложивый разумъ, приложитъ болѣзнь,¹⁾ и Симеонъ, като *приложи* Клименту почестъ, *приложи* му и болѣзнь. Видещи, че народътъ въ тая областъ не е познатъ съ слово Божие и съ писанията и не е настаненъ на нищо такъво, съ що се украсява църквата и съ що народътъ се упжтва въ духъ на благоустройство и въ редъ, Климентъ не даде сънъ очима своима и вѣждама своима дреманіе,²⁾ но намираше храна и услада въ своитѣ грижи за народа. Онъ всѣкога поучаваше, всѣкога наставляваше, като разсѣваше незнанието, като уреждаше безредието и като бѣше станжлъ *всичко за всѣкого, споредъ нуждата на всѣкого.*³⁾ Клира учеше онъ на църковенъ редъ и на всичко що трѣбва за псалмонѣния и молитви, та че достигнж, щото неговитѣ клирици не само не стоехж въ нищо по-долу отъ другитѣ прославени по тая работа, но се и украсявахж най-вече съ най-похвални добродѣтели. Онъ укрѣпяваше умоветѣ на народа и възъ каменя на истинното Християнско богопочитание тургаше твърда основа на тѣхната вѣра, — наистина, тоя народъ бѣше много неученъ и, по-просто да рѣчемъ, като скотоподобенъ. И какво? Той (Климентъ) кърмеше съ словото, съ тоя истински хлѣбъ, който укрѣпява сърдцата, но не забравяше да храни и тѣлесно тие, що виждаше, че иматъ потреба и отъ такъва храна: инакъ онъ наполовина щеше да прилича на Христа, за когото знаеше, че заедно съ учението раздавалъ е и хлѣбъ на неразумнитѣ. Поради това онъ бѣше баща на сирацитѣ, помощникъ на вдовицитѣ, за които се грижаше всѣкакъ. Вратата му бѣхж отворени всѣкога за всѣкий бѣденъ, и никой пжтникъ не е нощувалъ вънъ отъ вратата му.

XXII. За примѣръ на живота си онъ взе великаго Методия и, водещи се по тоя примѣръ, стараше се и молеше се, да не се отстрани отъ него. Като постави прѣдъ себе за ръководство неговия животъ и неговитѣ дѣяния, като нѣкоя картина отъ вѣщъ живописецъ, гледаше да се изобразява по тая картина. Наистина, онъ знаеше живота Методиевъ така, както не го знаеше никой, защото още

¹⁾ Еккл. I, 18.

²⁾ Псал. CXXXI, 4.

³⁾ 1 Кор. IX, 22.

отъ младостъ и дѣтинство ходеше съ него и гледаше съ очи всичкитѣ му дѣяния. Той видѣ, че народътъ е дебелъ, за да отбира свещенитѣ писания, и че мнозина български свещеници знахтъ само да четхтъ гърчкитѣ писания, но не ги разбиратъ, та затова сж непросвѣтени, тъй като нѣмаше по български даже слова (черковни). Онъ захванж да мисли и за това нѣщо, па съ своитѣ старания събаря и прѣградитѣ на незнанието: за по всичкитѣ празници той състави поучения, които не съдържахж нищо високоумно, а бѣхж прости и ясни, каквото да може ги разбра и най-простий Българинъ; съ тия поучения онъ хранеше душитѣ на по-проститѣ, като че ли ги поеше съ млѣко, защото не възприимахж по-корава храна. Така онъ станж новъ Павелъ за новитѣ Коринтяне, Българетѣ. Отъ тия поучения можешъ се научи за таинствата на празниците, които се извършватъ за Христа и въ честь на Христа, а сжщо и за паметъта на Прѣсвета Богородица, която паметъ се върши, както знаете, много пѣти прѣзъ годината. На нейнитѣ чудеса сж посветени отъ Климента много похвали и повѣствуваня. И Кръстителя нѣма да намѣришъ забравенъ въ тие похвали, но ще се научишъ и за чдесното намѣрвание на главата му, — ще срѣщнешъ житията и проповѣдническитѣ пѣтица на апостолитѣ и пророцитѣ, па и подвизитѣ на мѣченицитѣ тукъ ще те прѣнесхтъ къмъ Тогова, Който ги е приобщилъ до Себе съ кръвта си. Обичашъ ли правилата на светитѣ отци, и ревнхтъ ли ти се дѣянията на безплътния и безкръвенъ миръ? И това ще намѣришъ обработено отъ прѣмждрия Климентъ на български езикъ. Казватъ, всички тия съчинения се вардхтъ у трудолюбиви людѣе. Едни отъ тѣхъ сж написани въ честь на много светии, други за похвала на Прѣчиста Божья Матерь, като молитви и благодарствени пѣсни. На кжсо да рѣчемъ: всичко, що се относи до църквата, съ що се украсява паметъта на Господа и светцитѣ Му и съ що се възбуждатъ душитѣ, всичко това Климентъ даде намъ, на Българетѣ.

XXIII. Тия съчинения онъ остави и въ мѣнастиря си, който бѣше съзидалъ въ Охрида още при живота на блажения Борисъ, прѣди да приеме напълно Величката епископия. Видещи, че тоя князь бѣ опасалъ всичката подчи-

нена нему България съ седемъ църкви, като че ли бѣ запалилъ свѣщникъ отъ седемъ свѣщи, Климентъ и самъ пожела да си направи свой мѣнастирь въ Охрида, освѣтъ това, онъ сгради още една църква, която отсетнѣ станъ архиепископски тронъ. И така въ Охрида имаше три църкви: една — съборната и двѣ, съзидани отъ свети Климентъ. Послѣднитѣ по голѣмината си бѣхъ много по-малки отъ съборната, но бѣхъ по-изгледни поради своя валчестъ и обълъ видъ. Климентъ всѣкояче гледаше да испѣди изъ-помѣжду Българетѣ нерадѣнието спрѣмо божествени работи, да ги събира на едно, привлачеци ги съ хубави сгради, и изобщо да смегчава тѣхнитѣ диви и корави сърдца и тѣхната дебелѣщина въ богопознанието. Та и не е никакъ за чуденъе, дѣто онъ залѣгаше да обърне човѣшкия умъ къмъ свѣтлина и човѣщина, — тѣй като цѣлата Българска земя бѣше обрасла съ диви дървета, та бѣше оскѣдна отъ добри плодове, онъ и съ това добро ъ надари: прѣнесе изъ Гърчката страна всѣкакъвъ видъ питомни овоцки и чрѣзъ присажданъе направи дивитѣ дървета плодови. И чини ми се, че това онъ направи съ цѣль да научи човѣшкитѣ души, да впускатъ въ себе си благочестиви сокове, та да принасятъ Богу плодъ съ извършванъето на Неговото желание, което нѣщо онъ само и смѣташе за храна. По тоя начинъ онъ достигаше душевна полза и, безъ да гледа никакви тѣлесни потрѣбности¹⁾ или да си жали душата, споредъ божественія апостолъ, грижаше се само и само за това, какъ да се расшири църквата и да се спаси множеството.

XXIV. Томува, който имаше такъва любовь къмъ Бога и, като синъ, обичаше небесния Отецъ, не се ли явихъ нѣкакви признаци за взаимна любовь отъ страна на Бога? Не, и Господъ прослави него съ дарба за чудотворство. А какъ? — сега ще чуете. Веднѣжъ Климентъ се връщаль изъ Главеница въ Охрида, както за да види жителетѣ на тая страна да ли имъ сѣ силни душитѣ и да ли се подкрѣпятъ съ Божия страхъ, като съ нѣкой жезълъ, така и за да побесѣдва съ Бога на-самъ въ мѣнастиря, въ чиято хубость онъ толкова билъ залибенъ, щото

¹⁾ Дѣян. XX, 24.

мъчно му дохаждало да се намърва нѣйдѣ надалечъ отъ него. Изъ пѣтя му паднахли на очи двама разслаблени, отъ които единий при това билъ още лишенъ и отъ най-милото за всѣкого нѣщо, именно отъ зрѣнието. Тѣхний видъ много нажалилъ твърдѣ милостивата му душа. Но колкото онъ лесно се смилявалъ, толкова билъ наклоненъ и къмъ смиреномъдрие: неговата грижа, тайно да направи чудо, била по-голяма, отъ колкото желанието на разслабленитѣ да добиѣтъ исцѣление. За това той се озира наоколо и, като не съгледва никого, повдига очитѣ си къмъ небото, *поднема прѣподобнитѣ си рѣцѣ за молитва*¹⁾, низвожда Божьята помощ и съ ещитѣ рѣцѣ, съ които извършилъ молитвата, прикосва се до тѣлата на раслабленитѣ, — това прикосване било за тѣхъ скрѣпяване и сглобяване. И, както е казано у Исая, *всѣки отъ тѣхъ захванялъ да скача, като елень*²⁾, съ тая разлика, обаче, че тука до тогава не билъ нѣкой (само) хромъ и повреденъ въ единъ само тѣлесенъ членъ, но билъ съвсѣмъ бездвиженъ човѣкъ, който не се отличавалъ съ нищо отъ земята, дѣто лежалъ. Незабавно се озарилъ съ исцѣление и слѣпецътъ, който щомъ прогледнѣлъ, велегласно хванѣлъ да възвеличва Господа. Това чудо не могло съвсѣмъ да се укрие отъ човѣшки очи, защото го подгледалъ единъ отъ служителетѣ на светеца. И Климентъ, като се научилъ, че колкото и да се скривалъ задъ келията, все пакъ имало невидимъ зритель, който скришомъ видѣлъ всичко, изхулилъ тоя си нечестенъ служителъ и му зарѣчалъ съ заплашване да не обажда никому за това, додѣ онъ (Климентъ) не се прѣстави отъ тоя свѣтъ.

XXV. Най-напоконъ, отслабнѣлъ вече отъ старостъ и изнемощѣлъ отъ трудове, онъ рѣши да остави епископството, не за да побѣгне и да се оттегли отъ дѣлжността си, въ която го *Духъ Свѣтій постави пастѣ цѣрковъ Господа ѿ Бѣга*³⁾, но отъ едно блажено и божествено благочестие, понеже се убоя, да не би покрай неговата помощъ, да се развали Божьята работа.¹⁾ И като се яви прѣдъ царя, каза му: „о, най-благочестивий изъ царетѣ! Догдѣто снагата

¹⁾ 1 Тим. II, 8.

²⁾ Ис. XXXV, 6.

³⁾ Дѣян. XX, 28.

⁴⁾ Рим. XIV, 20.

ми държеше за трудове и грижи църковни, които споредъ мене сж по-тежки отъ политическитѣ, до тогава, да остави църквата на Господа, която ми Той Самъ връчи чрѣзъ твоята мощна рѣка, азъ смѣтахъ за съвсѣмъ осждително и недостойно даже за единъ наемникъ. На наемника е свойствено, *като види вълка, че иде, да бѣга и да оставя овцетѣ*¹⁾; но за мене какво оправдание ще има, ако хвърлихъ стадото Божье, безъ да виждамъ никакъвъ вълкъ? За това до сега и не се оттегляхъ. Но тъй като и самичкъ виждашъ, какъ ме е налегнѣла вече старостъ, и какъ многобройнитѣ трудове ми сж отнели всичката сила, погрижи се за църквата и постави въ Господния домъ такъвъ правитель, който да има и тѣлесна крѣпость, освѣнъ духовната, и да е по-младъ, за да поеме църковнитѣ грижи. Испълни това ми послѣдне желание; дай ми тие малобройни дни да побесѣдвамъ самъ съ себе и съ Бога. Добро мѣсто за това ми е мѣнастирътъ; дозволи ми да си умрѣ въ него. Какво общо има вече мѣжду мене и грижитѣ, които изискуватъ членове по-крѣпки отъ моитѣ? Ако черковнитѣ грижи не сж по моитѣ сили, тогава защо ще имамъ това достоинство? Епископството Апостолъ Павелъ е нарѣкълъ такъво дѣло, отъ което трѣбва да се отстрани²⁾ оня, който съвсѣмъ не е за работа. Гледай да не видишъ, какъ църквата, която се повдигнѣ чрѣзъ мене надъ много други църкви, пада пакъ при моето управление, но, както рѣкохъ, запази нейното достолѣние при помощта на по-силни отъ мене мжжѣ. Не малка опасность има, че поради моята немощъ, работитѣ ще трѣгнѣтъ злѣ“. Царьтъ, потресенъ отъ тие нови думи, — (защото човѣкъ се потрѣсва, кога противъ желанието си чува неочаквано нѣщо), казва му: „що думашъ ти, отче? Какъ би утърпѣлъ азъ да гледамъ, че на тоя тронъ още при твоя животъ сѣди други? Какъ бихъ оставилъ царството си да запустѣе безъ твоитѣ архипастирски благословения? Твоето отричанье отъ епископския тронъ за мене е лошъ бѣлѣгъ, че ще загубѣ царския си прѣстолъ. Ако съ нѣщо съмъ оскърбилъ твое прѣподобие, като съмъ сгрѣшилъ отъ незнание (отистина азъ не знаѣ да съмъ сгрѣшилъ въ нѣщо), а пакъ ти, може

¹⁾ Иоан. X, 12.

²⁾ Тим. III, 1.

би, ни жалишъ, като баща, та не щешъ да обадишъ моята лоша обноска спрѣмо тебе, а прикривашъ истинската си причина съ тѣлесна слабостъ, — тогава кажи ми, моля, азъ съмъ готовъ да се покаж и като синъ да исцѣря болката на баща си. Ако ли пакъ никакъ не можешъ се оплака отъ насъ, то защо самъ искашъ да наскърбишъ тие, които съ нищо не сж те наскърбили? Ни отъ клира можешъ се оплака, че е непослушенъ и непокоренъ, защото ти самичекъ го избра за себе и за Бога, като роди всичкитѣ чрѣзъ евангелието, нито пакъ насъ можешъ обвини, че скоро захвърляме твоитѣ заповѣди, ни изобщо друго нѣщо има отъ наша страна осждително спрѣмо твоитѣ работи. Тогава защо накарвашъ чедата да плачѣтъ за твоето безпричинно оттеглянѣе? Или се съгласи, отче, или, ако не, ще се осмѣля да рѣкж: каквото и да казвашъ, не ще те послушамъ, както и да сторишъ, не ще се склонж. Оттеглянѣе може да бжде, чини ми се, само за недостойнитѣ, а пакъ ти си пò-горѣ отъ всѣко достоинство“.

XXVI. Старецътъ се склонява отъ тия думи и безъ да прибавя на царя нищо пò-вече за оттеглянѣе отъ длъжностъ, връща се въ мѣнастиря, дѣто намѣрва, че Горний Царь дошелъ да спомогне на намѣрението му. Щомъ се завърнж, налегнж го болестъ и, като прѣдузна за смъртъта си, той дава послѣденъ даръ на българскитѣ църкви, именно прибавя къмъ триода това, що му недостигаше: тогава той свърши (прѣведе) всичко, що се пѣе отъ Новата¹⁾ недѣля до Петдесетницата. Отъ това може уменъ човѣкъ да види, какъ трѣбва да е работилъ, кога е билъ здравъ, оня, който и прѣзъ боледуванѣето си се съсипва съ такъви трудове. И наистина, вжтрѣшний му човѣкъ тъкмо толкова се подновяваше, колкото вѣнকাশний се разваляше²⁾, и онъ можеше, като апостоль Павелъ да рѣче:³⁾ „ѣгдà немогѣше ствѣю, тогдà сѣленъ ѣсмь“. Какво още? Той споредъ църковнитѣ правила направи завѣщание както за книгитѣ, що бѣ написалъ, така и за другия имотъ свой, а пò-добрѣ, не свой, а Божий, защото всичко онъ имаше зарадъ Бога, когото и най-вече се трудеше да спечели, както мждрий

¹⁾ Томината.

²⁾ 2. Кор. IV, 16.

³⁾ 2. Кор. XII, 10.

търговецъ се труди за бисера, безъ да се грижи ни най-малко за мидитѣ му. Той раздѣли всичко на два дѣла и остави единъ дѣлъ на епископията, а другия на мѣнастиря. Тука той ясно показа и това, какъ трѣбва да се печели, сжщо и това, че неговата дѣлба биде по Божьята воля. Наистина, онъ приемаше приноси отъ благовѣрни князье и царье, които никакъ не трѣбва да се охлаждатъ съ отричанье, особно като сж още невъспитани. Самъ Господъ ни показа това, когато не само не прѣзрѣ известната мироносна жена, но ѝ прие и даде ѝ мѣсто въ евангелието. Отъ друга страна онъ (Климентъ) показа и безкористие, споредъ евангелието и споредъ църковнитѣ правила, както се не може по-похвално.

XXVII. Слѣдъ като прѣкара живота си така и украси дадения му отъ Бога тронъ, па и турнѣ край, приличенъ на почетъка, и покривъ, какъвѣто прилѣга на основанието, онъ се прѣсели при Господа. Светото му тѣло, равно съ душата по честь, слѣдъ като биде отпѣто и почетено, ако и по-малко отъ колкото трѣбваше, но поне споредъ силитѣ на почитателъетѣ, биде турнѣто въ сжщата обитель, въ направенъ отъ неговитѣ рѣцѣ гробъ, отъ дѣсно на трапезата. Това станѣ на 27 Юлий, въ днитѣ на Българския царь Симеонъ, въ 6424 година отъ създаването на свѣта.

XXVIII. Но азъ забравихъ едно нѣщо, а то не е малко свидѣтелство за единогодушието мѣжду светцитѣ. Именно прѣди кончината на Климента, нѣкои отъ неговитѣ ученици видѣли на сънѣ Кирила и Митодия, че дошли при блажения и му прѣдсказали свършѣнка на неговия животъ. И така, той като че си отиде отъ насъ и остави тоя животъ, но неговата благодать не исхвъркнѣ изпомѣжду ни: мощитѣ на тоя учитель още до днесъ правѣтъ добро, *цѣлѣ всѣкъ недугъ и всѣку ѣзю.*¹⁾ Тия ми думи се доказватъ отъ оня боленъ съ изсъхнѣлитѣ рѣцѣ и нозѣ, дѣто дойде въ църква, когато се вършеше Божьята литургия, и прие исцѣление. Народътъ не знаеше, кой е той и дѣкашенъ е. Но слѣдъ службата той захванѣ твърдѣ много да благодари, повдигнѣ исцѣренитѣ си рѣцѣ и съ своитѣ викове дотегнѣ вече на тие, що бѣхѣ въ църквата. Когато го

¹⁾ Мат. IX, 35.

попитахъ, за какво нѣщо благодари, той приказа всичко: че и самъ билъ родомъ отъ Охрида и много години теглилъ мъки отъ тая болестъ, та че, когато отчаянъето го прѣсилило не по-малко отъ болестъта, дошло му на умъ да се поклони при гроба на светеца, дано Климентъ, исцѣлительтъ на всичко ѓ Христѣ, му даде нѣкакво утѣшение. И така, като се повлѣкълъ по нозѣтъ и по рѣцѣтъ си, достигналъ до гроба на светеца; тука падналъ въ не-свѣсть и му се показало, че единъ старецъ се докосва до неговитѣ косми и му заповѣдва да стане. При тия думи неговото тѣло запращѣло, като че ли се сблъскали коститѣ му: въ това врѣме, види се, членоветѣ му се сглобявали, и жилитѣ се растѣгали, за да се размърдатъ. Когато се свѣстилъ, той билъ здравъ: както рѣцѣтъ му, така и нозѣтъ не били вече сухи и тѣлото му не било вече разнебитено. „И сега“, прибави той: „азъ вдигамъ рѣцѣтъ си къмъ тогова, който ми ги исправи, и стоѣмъ на своитѣ нозѣ“. Така каза тоя, който до прѣди малко бѣше съ изсъхнали рѣцѣ и нозѣ; при това онъ изливаше изъ дълбочинитѣ на сърдцето си такви рѣчи, които накарахъ присѣтствуващитѣ да се придружатъ при него и да възвеличатъ светеца съ благодарствени думи. Но защо ми е да споминамъ за тия и други нѣща? Кой не знае, на колко бѣсни, на колко други болни е далъ той избавление отъ болжитѣ имъ, щомъ сж се доближавали до гроба му или щомъ само името му сж повиквали, като при това сж имали въ себе си вѣрата, която е най-силната помощница при такъви работи? За това Българетѣ отъ всѣка връсть, като вкушаватъ отъ благодатьта на Светеца, тачятъ го съ такъво усърдие, което не може се исказа, и принасятъ му приноси, всѣки споредъ силата си.

XXIX. О божествена и свещена главо, въ която Светий Духъ си е въздигналъ сѣдалище! О свѣтило, което царуващъ не само денемъ или не само нощемъ, но и денемъ и нощемъ ни озаряващъ съ твоитѣ дарове: и когато се боримъ съ искушения, мракътъ на които ни закрива, като нѣкоя нощъ, и когато се усладяваме съ покой, та се развеселяваме, като съ ясенъ день, въ всѣко врѣме ние се удостояваме отъ твоята благодать. О трѣбо, съ която ни протрѣби Утѣшительтъ! О добрий пастирю, който по-

ложи своята света душа за насъ, твоитѣ овце; който съ голѣмъ потъ нагодѣ Божьето стадо, и ни настани въ *мѣсто злачно* чрѣзъ писанията, истълкувани отъ твоитѣ уста; който ни възпита въ успокоителната вода на светото кръщение и ни изведе въ пѣтя на правдата, къмъ служение на добродѣтелята! Чрѣзъ тебе цѣлата Българска земя позна Бога; ти обогати църквитѣ съ пѣсни и псаломи, а празниците прослави съ поучения; чрѣзъ тебе иноцитѣ се ръководѣтъ къмъ подвизи, по житията на светитѣ отци; чрѣзъ тебе свещеницитѣ се учѣтъ да живѣѣтъ по църковнитѣ правила. О земний ангеле и небесний чловѣче! О маслино, която не си оскъдна ни най-малко отъ това, что е прѣдрѣчено у пророка, а *плодоприносящъ оуце по-обилни синове!* О водачу на слѣпцитѣ, за каквато слѣпотия или ръководство и да си помисли човѣкъ! О, ти, който приведе при Господа людѣ избрани, ревнителѣ къмъ добритѣ дѣла, които видѣхъ у тебе! Пакъ и пакъ погледни на своето наслѣдство, — ти сега си много по-силенъ отъ колкото напрѣдъ, додѣ бѣше въ тѣлото си. Прогони злотворната ересь, която, като нѣкоя чума, се е вмъкнѣла мѣжду твоето стадо, особно слѣдъ твоето *ѡспѣніе ѡ Христѣ*, да не би тя да разпрѣсне и да загуби овцетѣ по пасището, на което ги си настанилъ. О светий и добрий пастирю! И отъ варварски нашествия зачувай непокътнѣти насъ, твоитѣ питомци, пазещи ни отъ тѣхъ всѣкога, а особно сега, когато е близу злото, когато нѣма кой да ни помогне, когато скитский мечъ се е опилъ съ българска кръвъ, когато безбожнически рѣцѣ дадохъ труповетѣ на твоитѣ чеда, да се хранѣтъ съ тѣхъ небеснитѣ птици. Съкруши тия рѣцѣ съ дѣсницата на Бога, комуто си служувалъ; дай миръ на своя народъ, за да можемъ да празнуваме празника ти съ пълна радость, славещи чрѣзъ тебе Отца, и Сина, и Светаго Духа, единого Бога, комуто подобава всѣка слава, честь и поклонение, нинѣ и присно и во вѣки вѣковъ, Аминъ.
